

Malören

Utpost Malören

Ön Malören steg upp ur Bottenviken så sent som för 1500 år sedan och kom tidigt att bli ett tillhåll för Bottenvikens fiskare. Ön blev förutom fiskeplats även lotsplats och fyrplats och slutligen en semesterplats. Malören betyder rund sten och antas syfta på alla stenar på ön som rundats av havets krafter.

Malören har präglats av fiske och sjöfart men här finns även landets enda skärgårdskapell med domkyrkospira på taket. Det är lätt att bli hänryckt av det vackra timmermansarbetet i kyrkan.

Minst lika imponerande är öns fyr, men så var det också en blivande mästare som med denna byggnad för första gången fick visa vad han gick för. Gustaf von Heidenstam, som senare kom att bli berömd för sina Heidenstamfyrar, besökte ön sommaren 1850 och ritade därefter den vackra träfyr som stod klar året efter.

Idag är Malören ett semesterparadis för den som söker lugn och stillhet. Det är en unik och vacker ö som är ungefär tre kilometer lång och formad som en hästsko. Stora delar av ön täcks av runda, fina stenar, men här finns även såväl sandstrand som växtlighet. Malörens natur är särpräglad och på ön finns ett rikt fågelliv.

Malören förändras ständigt. Landhöjningen står för en del av förändringen, sand som kommer in och gör viken på södra sidan allt grundare står för en annan del. På södra sidan kan man hitta spår av gammal vulkanisk aktivitet. Tittar man noga kan man finna den vackra mörkgröna bergarten Malörit.

Kartan visar Malörens geografi. Hamnfogden Pipping från Torneå har fått två uddar, Lill-Pippingen och Storpippingen (idag kallad Sandgrynnan) döpta efter sig.

Malörens historia

Det var under 1600-talet som fiskare började bygga små fiskestugor på Malören. Detta för att under något bekvämare former än tidigare kunna skörda havets rikedomar.

Strömmingsfisket kulminerade under andra halvan av 1700-talet. På den tiden kunde så många som 70 båtlag, såväl självägande fiskarbönder från Karlö som fiskardrängarna från Torneå, befinna sig på ön samtidigt.

Observatoriet

I slutet av 1700-talet byggdes ett observatorium upp en bit sydost om kyrkan på Malören. Vid detta utförde Kalixsonen professor Jöns Jacob Svanberg mätningar för att fastställa jordens form.

Under de kallaste vinternätterna mellan 1802 och 1803 gjorde Jöns Jacob Svanberg mätningar genom vilka han fastslog latituden för Malören till 65 31 30. Det exakta värdet för Malörens latitud är idag bestämt till 65 31 41,2 så Svanbergs över 200 år gamla mätningar kan alltså sägas hålla måttet.

År 1806 tilldelades Jöns Jacob Svanberg ett prestigefyllt pris från franska "Institut National" för årets bästa astronomiska arbete.

Finska kriget, 1808-1809 års krig

Vid tiden då finska kriget utkämpades mellan Sverige och Ryssland tillhörde Finland Sverige. Den ryske tsaren, Alexander I, fick under kriget mot Sverige stöd av den franske kejsaren Napoleon. Den 25 mars 1809 tvingades den svenska armén kapitulera i Kalix och Finland tillföll Ryssland.

Fram till 1809 var Malören finskt. Dock hade Finland tillhört Sverige i närmare 600 år innan dess. Sverige avträdde Finland och Åland samt länder öster om Muonio och Torne älvar, men fick behålla Malören som nu kom att bli enbart svensk.

På 1700-talet beboddes ön av finska fiskare från Torneå och Karlö. Eftersom Malören nu blev svenskt ansåg man att en svensk skulle vara hamnfogde och år 1895 kungjordes att kalixbon Per Bergström fick ämbetet.

Efter att handelstvånget upphörde 1765 började större fartyg synas i Bottenviken och behovet av säkrare farleder uppstod från Malören in till hamnar, sågverk och industrier. Därför beslöt man att sjömärken skulle byggas på Malören samt att farleder skulle få ordentlig utprickning. Det var startpunkten för utvecklingen av farledsutmärkning och lotsväsendet på Malören.

Lotsstation

När Malören blev lotsstation och bemannad fyrplats blev även bebyggelsen mer permanent. Malören av idag är dock, liksom många andra små kustboställen, inte en arbetsplats utan en fritidsplats. Lotsstationen har flyttats till Luleå, fyren är obemannad och det var länge sedan det saltades strömming i det gamla laggkärlet som står på trädeckat.

Ett slags gätunät av träspångar och smala gjutna landgångar binder samman bebyggelsen. Vinkelrätt från "huvudgatan" drar två träspångar bort över de lavgrå klapperstensböljorna till öns mest iögonfallande byggnadsverk: fyren och kyrkan.

Kyrkan

Ett av bottniska kustens märkligaste och vackraste kapell finns på Malören. Kapellet brukar benämnas som "Skärgårdens domkyrka" eftersom det är den enda havskyrkan som har en domkyrkospira på taket. För att fiskelyckan skulle infinna sig på 1700-talet gällde det att ha ett gott förhållande till de högre makterna. På Malören finns, liksom på många andra fiskeplatser stenlabrynter vars magi ansågs bidra till goda fångster.

Efter år av diskussioner beslöt man år 1768, i Torneå, att en kyrka skulle uppföras på Malören. För att vara en skärgårds-kyrka byggdes kyrkan på Malören ovanligt hög, kanske för att spegla öns ekonomiska betydelse och också för ge ett gott första intryck av Torneå stad.

Kapellet fördes ut till ön lastat på åtta fyrårtullade båtar vilka lade ut från Karlö i Finland den 15 juli 1769 och anlöpte Malören den 17 juli 1769. Byggnaden timrades först i Sävisnäs och togs isär inför färden över havet. Väl ute på Malören monterades det åttakantiga kyrkorummet ihop igen. Kyrkan är skickligt ihopfogat och man kan se spåren av yxor, täljknivar och hyvlar i virket. Det välvda taket leder tankarna till insidan av ett fartygsskrov- en stäv i väster och en i öster.

Fyren

Malören har genom sitt läge varit den naturliga angringen för sjöfart till hamnarna längst i norr. Sjömärken har funnits på ön i hundratals år. Sedan Sjöfartsstyrelsen beslöt att ta ansvar för regionens sjösäkerhet uppförde man en fyr på Malören.

Den berömde fyrkonstruktören Gustaf von Heidenstam besökte Malören sommaren 1850 och ett år senare byggdes fyren och fyrvaktarbostaden.

Byggnadssättet och fyrens formmässiga samklang med kyrkan visar på såväl Heidenstams känsla för miljön på Malören som hans kunskaper om konstruktion.

Till en början lyste fyren med hjälp av en oljelampa, år 1873 fick den istället en fotogenlampa. I slutet av 1880-talet byggdes ett torn på fyrmästARBostadens gavel och här installerades en lanternin och linsapparat som kom att ersätta den nybyggda fyren.

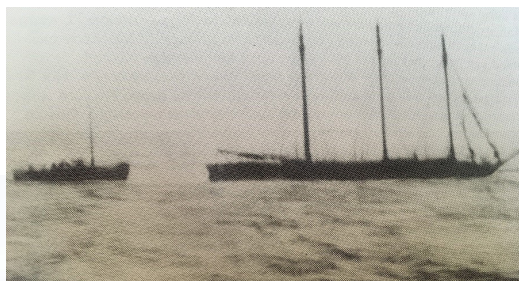
Sägner säger att detta berodde på att fyrvaktaren inte orkade gå upp för trapporna i den riktiga fyren och istället föredrog den lägre fyrvaktarbostaden. Fram till år 1910, då lotsarna tog över fyrens drift, lyste fyren från den låga fyrvaktarbostaden. Numera drivs fyren med elektricitet och sedan år 1986 med vindkraft. Malörens fyr lyser med två blinkningar för bokstaven "M" var sjätte sekund.

Vraket

Den andra november år 1935 siktades skutan Jenolin från Mariehamn komma drivande mot Malören. Lotsarna från Malören gick ut i den hårda drivande sydostliga vinden och fann skutan övergiven. Det visade sig att Jenolin hade börjat läcka in vatten och driva vind för våg.

En eka och en jolle fanns ombord och samtliga besättningsmän lämnade Jenolin i dessa. Bärningsfartyget Valkyra från Luleå kallades till Malören i ett försöka rädda Jenolin men kom fram för sent och Jenolin blev ett vrak på Malören. Våren efter strandningen beslöt lotsarna att det som fanns kvar av Jenolins virkeslast skulle delas ut bland öborna och i vissa av öns stugor finns detta virke inbyggt. Resterna av vraket finns att beskåda på den östra sidan av ön.

Jenolin, när hon strandat vid Malören, och resterna efter vraket idag

Sjömansgravén

År 1835 kantrade en segelskuta som kom att driva upp på sydosidsidan av Malören. Stöten mot botten var så pass kraftig att skutans kapten kastades ned i roderrummet så häftigt att han dog av de skador som han ådrog sig.

Kapten Blomfeldt begravdes på Malören och hans grav finns allttjämt kvar. Gravstenen är omringad av stora malörenstenar förenade med en bit ankarkätting från Jenolin.

Hamnarna på Malören

Under 1700- och 1800-talet användes den södra lagunen som hamn. Båtarna drogs upp på land. När vågorna var stora och slog mot land flyttade man lotsbåtarna via en räls till norra sidan där de kunde ligga i lä. Rälsen användes fram till år 1954 men är numera bortforslad från Malören.

Södra hamnen

Den nuvarande långa södra kajen uppfördes år 1944 av Sjöfartsverket. I början av 1970-talet renoverades denna på initiativ av Domänverket för att möjliggöra satsningar på turism. Av överblivet virke byggde malörenborna en dansbana som finns i anslutning till kajen.

Norra hamnen

På grund av såväl landhöjningen, samt den låga vattennivån i den södra hamnen, beslutades under 1950-talet att en ny hamn skulle byggas. Öborna, som hade stor kunskap om ön och förhållandena på denna, framförde sina varningar och protester när det beslutades att den nya hamnen skulle placeras på öns norra sida där vågorna är som kraftigast och pressen från isen är som starkast. Trots protesterna uppfördes en betongkonstruktion som kom att ta långt längre tid än planerat att uppföra – och även bli betydligt dyrare än vad man beräknat. År 1960 stod dock stenpiren klar.

Redan ett år senare kunde skador i pirarna noteras samt även att hamnbassängen fylldes med sten och grus. År 1967 upphörde hamnen att vara användbar och därefter har naturkrafterna fortsatt att utforma hamnen till en udde. Detta har medfört att öns naturliga rundning på norra sidan har försvunnit och att strömmarna har sökt sig andra vägar, vilket i sin tur har medfört erosion på den västra sidan av hamnudden samtidigt som den östra sidan av hamnen fylls ut.

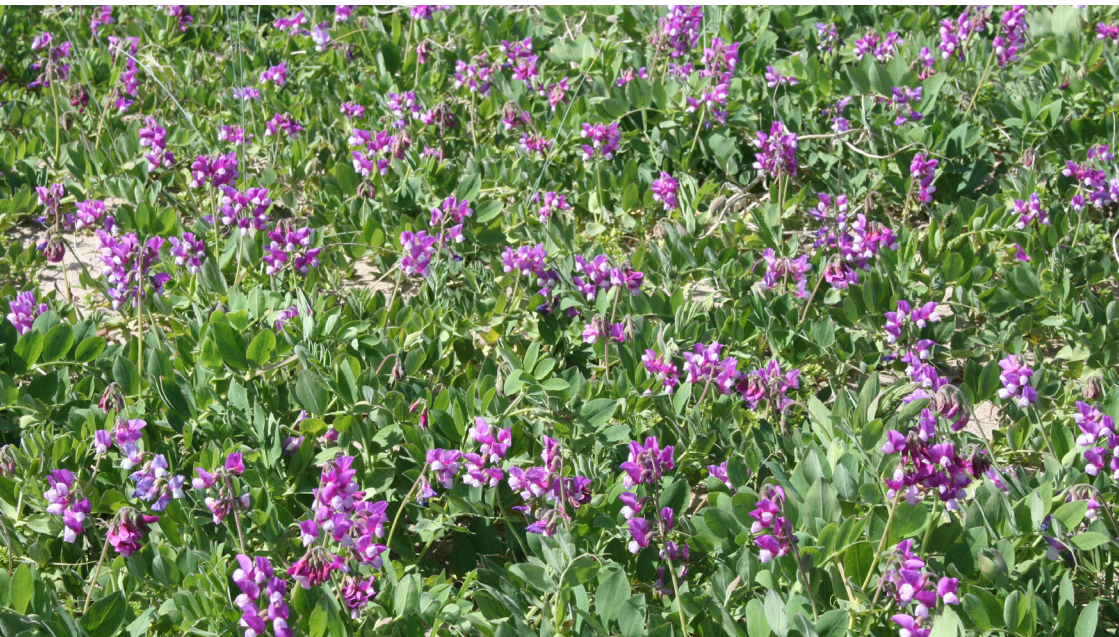

Växtlighet

Växtligheten på Malören blir allt frodigare med åren.

Malörens karaktärsväxt är den lila strandvialen och denna breder ut sig vackert vid stor del av öns strandkanter. Även strandråg, rallarros och kråkvicker växer på Malören.

Sommartid finns det mängder av smultron samt även hallon och havtorn på ön.

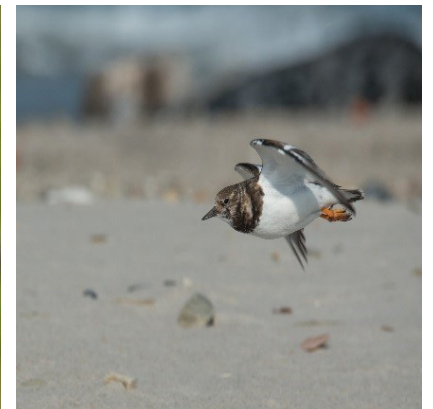

Djurliv

Malörens karaktärsfågel är silvertärnan. Denna häckar i Europa, Asien och Sydamerika – och sommartid finns den alltså på Malören.

Silvertärnan tillhör arten måsar och kan förflytta sig 40 000 km per år. Utöver silvertärnan så kan man även skåda andra måsar, såsom silltrut och havstrut, på Malören. Även labbar häckar på Malören, dessa kan ofta stjäla byten från såväl tärnor som måsar. På ön kan även liten och stor strandpipare, roskarl och rödbena observeras.

Normalt sett hittar man inte däggdjur på Malören. Detta eftersom de inte överlever de hårda vintrarna.

Stillhet och lugn med horisonten som utsikt

Vi erbjuder boende i Lotsstugan, en byggnad med personlig atmosfär. Miljön är avslappnad och enkel.

Här kan du koppla av och känna lugnet.

I Lotsstugan finns sju dubbelrum och en svit.

Du kan boka både övernattning och båtresor via oss.

Välkommen ut till Malören Lodge!

MALÖREN LODGE

65° 31.5 N 23° 33.1 E

bokning@maloren.se - 073-444 56 84

www.maloren.se

